

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

1.5.2. Надмірний вплив на політичні партії та виборчі кампанії з боку окремих фізичних та юридичних осіб призводить до превалювання у представницьких органах приватних інтересів над публічними

Основними причинами проблеми надмірного впливу на політичні партії та виборчі кампанії з боку окремих фізичних та юридичних осіб, що призводять до превалювання у представницьких органах приватних інтересів над публічними, є:

1. Маскування незаконних внесків на підтримку політичних партій під виглядом здійснення таких внесків фізичними особами, частина з яких фактично не має достатніх легальних доходів для цього.

2. Відсутність механізму розподілу коштів державного фінансування статутної діяльності політичних партій між політичними партіями, які не подолали встановленого законом прохідного бар'єру на виборах народних депутатів України, але отримали значну підтримку виборців.

3. Відсутність переліку заборон щодо використання політичними партіями коштів державного фінансування та відсутність пріоритетних напрямів використання цих коштів.

4. Відсутність порядку використання недрукованих засобів масової інформації, зовнішньої реклами, соціальних медіа та інших онлайн-платформ для цілей виборчої кампанії.

1. Здійснення внесків на користь політичних партій фізичними особами, які не мають достатніх легальних доходів для таких внесків, обумовлена прогалинами в нормах діючого законодавства, серед яких:

1. Відсутність закріплення на законодавчому рівні співвідношення розмірів внесків, наданих фізичними особами на користь політичних партій, з розмірами їхніх доходів, що можуть бути підтверджені документально. Для надання внесків, фізична особа використовує свої персональні дані, приховуючи реального внескодавця з метою унеможливлення ідентифікації останнього.

2. Відсутність законодавчо визначеної заборони здійснення внесків фізичними особами, які діють в інтересах інших осіб, зокрема, представників фінансово-промислових груп, олігархів. Отримання таких «внесків» змушують представників політичних партій діяти в чужих інтересах, нехтуючи інтересами своїх виборців і суспільства в цілому.

З огляду на зазначені вище причини, осіб, які мають значний економічний та політичний вплив на політичне життя країни, а також визначений у пп. 2.5.2.1 Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки очікуваний стратегічний результат, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* закладено систему заходів, реалізація яких дозволить на законодавчому рівні усунути можливість здійснення внесків на користь політичних партій фізичними особами, які не мають достатніх легальних доходів для здійснення таких внесків, а також запровадити заборону на здійснення внесків фізичними особами, які діють в інтересах інших осіб, зокрема, представників фінансово-промислових груп, олігархів, що мінімізує їх вплив на політичні партії та виборчі процеси.

2. Відсутність механізму розподілу коштів державного фінансування статутної діяльності політичних партій між політичними партіями, які не подолали встановленого законом прохідного бар'єру на виборах народних депутатів України, але отримали значну підтримку виборців.

Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) «Фінансування політичних партій» наголошує, що з метою підтримання та підвищення довіри громадян до політичних систем держави необхідно прийняти правила, які регулюють фінансування політичних партій та виборчих компаній. Такі правила мають ґрунтуватися на визначених принципах, одним із яких є розумний баланс між державним та приватним фінансуванням. ПАРЄ зазначає, що держави повинні заохочувати участь громадян у діяльності політичних партій, включаючи фінансову підтримку партій. Політичні партії повинні отримувати фінансові внески з державного бюджету, щоб не допустити залежність від приватних донорів. Зазначене дозволить новим партіям конкурувати на справедливих умовах з вже ustalеними партіями¹.

Крім того, Групою держав проти корупції (GRECO)² розроблено Рекомендації щодо критеріїв надання державної підтримки політичним партіям, спрямовані на створення належних умов для розвитку нових партій, активної і чесної політичної конкуренції.

Політичні партії у багатьох державах Європи отримують державне фінансування за умови, якщо на останніх парламентських виборах вони мають значну підтримку – 1 – 2,5 % голосів виборців (Австрія, Албанія, Болгарія, Греція, Естонія, Ісландія, Італія, Латвія, Люксембург, Македонія, Німеччина, Норвегія, Словенія, Угорщина).

В Україні право на державне фінансування статутної діяльності отримують лише політичні партії, які пройшли до Верховної Ради України. Водночас політичні партії, які отримали значний рівень підтримки, однак не подолали виборчий бар'єр, залишаються без права на отримання державного фінансування.

З огляду на зазначену вище проблему, а також визначений у пп. 2.5.2.2 Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки очікуваний стратегічний результат, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* закладено систему заходів, реалізація яких дозволить закріпити на законодавчому рівні новий механізм розподілу коштів державного фінансування з метою фінансової підтримки партій, які не подолали встановленого законом прохідного бар'єру на виборах народних депутатів України.

3. Відсутність переліку заборон щодо використання політичними партіями коштів державного фінансування та відсутність пріоритетних напрямів використання цих коштів призводять до того, що майже всі здійснені політичними партіями витрати можна віднести до витрат на «статутну діяльність».

Відповідно до Рекомендації ПАРЄ 1516, правила фінансування політичних партій та кандидатів мають бути чітко врегульовані на законодавчому рівні та узгоджені між собою.

Законодавством передбачено заборону на витрачання політичними партіями отриманих коштів державного бюджету на фінансування участі у виборах або на цілі, не пов'язані зі здійсненням статутної діяльності. Однак термін «статутна діяльність» законодавством не визначено, як і не визначено пріоритетних напрямів використання цих коштів.

Зазначена прогалина в законодавстві може бути використана окремими фізичними особами для незаконного збагачення, у тому числі шляхом спрямування коштів державного фінансування на погашення заборгованості, що утворилася у політичній партії до обрання її до складу Верховної Ради України.

Відсутність відповідних орієнтирів щодо напрямів використання коштів державного фінансування, наприклад, проведення заходів для підвищення інтересу до політичної діяльності жінок та молоді, а також поліпшення якості зв'язків політичних партій з виборцями. Це підтверджується наявністю двох політичних партій у Верховній Раді України,

¹ Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) «Фінансування політичних партій» від 22.05.2001 № 1516 (2001) <http://www.assembly.coe.int/nx/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16907&lang=en>.

² Група держав проти корупції (GRECO), що стежить за дотриманням державами стандартів Ради Європи у сфері боротьби з корупцією, з 2006 року здійснює моніторинг за фінансуванням політичних партій.

що дотрималися гендерного балансу. Крім того, серед народних депутатів України IX скликання частка жінок складає 26 %, а частка молоді (до 35 років) – 13,4 %.

З огляду на зазначену вище проблему, а також визначений у пп. 2.5.2.3 Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки очікуваний стратегічний результат, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* закладено систему заходів, реалізація яких дозволить закріпити на законодавчому рівні перелік заборон щодо витрачання політичними партіями коштів державного фінансування, а також визначити пріоритетні напрями використання цих коштів з метою дотримання політичними партіями обмежень, визначених для учасників бюджетного процесу.

3. Відсутність порядку використання недрукованих засобів масової інформації, зовнішньої реклами, соціальних медіа та інших онлайн-платформ для цілей виборчої кампанії становить загрозу впливу на політичні, зокрема виборчі процеси в країні осіб, які мають значну економічну та політичну вагу, в суспільному житті країни, що суперечить законодавству Європейського Союзу.

Єврокомісія, надаючи Україні статус країни-кандидата у члени ЄС, наголосила на необхідності нашої державі «боротися з впливом приватних інтересів шляхом ухвалення закону про медіа, який приводить законодавство України у відповідність до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та надає повноваження незалежному медіарегулятору»³.

Відсутність законодавчо встановлених вимог до маркування реклами в недрукованих засобах масової інформації, соціальних медіа та інших онлайн-платформ для цілей виборчої кампанії призводить до розповсюдження «прихованої реклами»⁴. Така реклама не оплачується з виборчих фондів і перебуває в рекламному просторі навіть у день тиші. Вона маскується під звичайні новини та пости, що водить в оману виборців та порушує принципи вільних та рівних виборів.

З огляду на зазначену вище проблему, а також визначені у п. 2.5.2.4 Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки очікуваний стратегічний результат, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* закладено систему заходів, реалізація яких дозволить на законодавчому рівні встановити порядок використання недрукованих засобів масової інформації, зовнішньої реклами, соціальних медіа та інших онлайн-платформ.

³ <https://www.nrada.gov.ua/zakon-pro-media-shho-zminytsya-v-proyekti-drugogo-chytannya/>

⁴ https://www.oporaua.org/news/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/21921-den-voleviiavlennia-na-lvivshchini-opora-fiksuie-zovnishniu-reklamu-z-oznakami-prikhovanoyi-agitatsiyi

⁵ <https://www.chesno.org/post/3493/>